

УДК 811.111'37'42

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2019.2\(43\).186253](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2019.2(43).186253)**АСОЦІАТИВНІ ОЗНАКИ АНГЛОМОВНОГО КОНЦЕПТУ GENIUS****Строченко Л.В.**кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
ORCID 0000-0003-3619-3484

Стаття присвячена дослідженню особливостей вербалізації концепту GENIUS в англійській мові, а саме – розгляду його асоціативних ознак. Вивчення концепту через мову є найбільш надійним способом лінгвістичного аналізу, що дозволяє визначити концептуальні ознаки та розробити структуру концепту. Будь-який аналіз концепту розпочинається з виявлення мовних одиниць, які репрезентують відповідний концепт, інтерпретації їх словникових та мовленнєвих контекстів. Структура лінгвокультурного концепту включає в себе образну, асоціативну, понятійну та етимологічну складові. Етимологічна складова визначає внутрішню форму слова ключовим репрезентантом концепту. Асоціативна складова формулює домінуючі асоціативні відносини (тематичні, парадигматичні, синтагматичні), в які вступають мовні репрезентанти концепту. Понятійна складова концепту визначається лексичним значенням лексем-репрезентантів. Образна складова концепту може включати в себе яскраво-чуттєве представлення (перцептивний образ), а також поєднання концептуальних метафор, що об'єктивують концепт у мові. Згідно із наведеним вище визначенням асоціативної складової концепту, виокремлюємо номінативні одиниці, які є семантично спорідненими із ключовою одиницею genius, а саме: brainiac, Einstein, mastermind, brain, intellect, thinker, whiz, wiz, wizard. Компонентний аналіз показав, що вказані синонімічні номінативні одиниці мають одну спільну ознаку – високий рівень інтелекту та, як правило, входять до розмовного прошарку англійської мови. Проведений аналіз мовленнєвого втілення уможливив виокремлення таких концептуальних асоціативних ознак: страждання через нерозуміння оточуючих, мстивість.

Ключові слова: концепт, асоціативні ознаки, genius.

АСОЦІАТИВНЫЕ ПРИЗНАКИ АНГЛОЯЗЫЧНОГО КОНЦЕПТА GENIUS**Строченко Л.В.**кандидат филологических наук, доцент,
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Статья посвящена исследованию особенностей вербализации концепта GENIUS в английском языке, а именно – рассмотрению его ассоциативных признаков. Изучение концепта через язык является наиболее надежным способом лингвистического анализа, позволяющим определить концептуальные признаки и разработать структуру концепта. Любой анализ концепта начинается с выявления языковых единиц, которые представляют соответствующий концепт, интерпретации их словарных и речевых контекстов. Структура лингвокультурного концепта включает в себя образную, ассоциативную, понятійную и этимологическую составляющие. Этимологическая составляющая определяет внутреннюю форму слова ключевым представителем концепта. Ассоциативная составляющая определяет доминантные ассоциативные отношения (тематические, парадигматические, синтагматические), в которые вступают языковые репрезентанты концепта. Понятийная составляющая концепта определяется лексическим значением лексем-репрезентантов. Образная составляющая концепта может включать в себя ярко-чувственное представление (перцептивный образ), а также сочетание концептуальных метафор, объективирующих концепт в языке. Согласно приведенному выше определению ассоциативной составляющей концепта, выделяем номинативные единицы, семантически родственные с ключевой единицей genius, а именно: brainiac, Einstein,

mastermind, brain, intellect, thinker, whiz, wiz, wizard. Компонентный анализ показал, что указанные синонимичные номинативные единицы имеют один общий признак - высокий уровень интеллекта и, как правило, входят в разговорный слой английского языка. Проведенный анализ речевого воплощения позволил выделить такие концептуальные ассоциативные признаки: страдания из-за непонимания окружающих, мстительность.

Ключевые слова: концепт, ассоциативные признаки, genius.

ASSOCIATIVE FEATURES OF THE ENGLISH CONCEPT GENIUS

Strochenko L.

candidate of philological sciences, associate professor,
Odessa I.I. Mechnikov national university

The article is dedicated to the investigation of the peculiarities of verbalization of the concept GENIUS in the English language, namely, consideration of the aphorisms with the component genius. The study of concept through the language is the most reliable way of linguistic analysis which allows to detect conceptual features and to work out the model of the concept. Any analysis of the concept starts by detecting language units that represent a given concept, the interpretation of their vocabulary and speech contexts. The structure of the linguocultural concept includes figurative, associative, conceptual and etymological components. The etymological component determines the inner form of the word as a key representative of the concept. The associative component formulates the dominant associative relations (thematic, paradigmatic, syntagmatic) into which the linguistic representatives of the concept enter. The notional component of the concept is determined by the lexical meaning of the lexemes-representatives. The figurative component of a concept may include a vivid sensory representation (perceptual image), as well as a combination of conceptual metaphors that objectify the concept in the language. According to the definition of the associative component of the concept given above, we distinguish nominative units that are semantically related to the key unit of genius, namely: brainiac, Einstein, mastermind, brain, intellect, thinker, whiz, wiz, wizard. Componential analysis showed that these synonymous nominative units have one common feature - high intelligence and, as a rule, are part of the spoken English language. The conducted analysis of the speech verbalization enabled distinguishing the following conceptual associative features: suffering through misunderstanding of others, vindictiveness.

Key words: concept, associative features, genius.

Вступ

Сучасна когнітивна семантика характеризується декількома напрямками аналізу концептів у відповідності до методологічної орієнтації дослідників. Серед них виокремлюють, зокрема, лінгвокультурологічний підхід, когнітивно-поетичний напрям, когнітивно-дискурсивний напрям, семантико-когнітивний підхід. Спільним знаменником зазначених напрямків є визнання концепту базовою одиницею свідомості, відмінності ж пов'язані, у першу чергу, з фокусуванням на певному типі концептів, а також з різним трактуванням відношень між концептом як елементом етнокультурної картини світу та лексичним значенням (Шевченко 2006: 192-193).

Структура лінгвокультурного концепту включає в себе образну, асоціативну, понятійну та етимологічну складові. Етимологічна складова визначає внутрішню форму слова ключовим репрезентантом концепту. Асоціативна складова формулює домінуючі асоціативні відносини (тематичні, парадигматичні, синтагматичні), в які вступають мовні репрезентанти концепту. Понятійна складова концепту визначається лексичним значенням лексем-репрезентантів. Образна складова концепту може вклю-

чати в себе яскраво-чуттєве представлення (перцептивний образ), а також поєднання концептуальних метафор, що об'єктивують концепт у мові (Попова 2007).

Мета даної розвідки полягає у дослідженні асоціативних ознак англomовного концепту GENIUS.

Результати та обговорення

Згідно із наведеним вище визначенням асоціативної складової концепту, виокремлюємо номінативні одиниці, які є семантично спорідненими із ключовою одиницею *genius*, а саме: *brainiac*, *Einstein*, *mastermind*, *brain*, *intellect*, *thinker*, *whiz*, *wiz*, *wizard*.

Компонентний аналіз показав, що вказані синонімічні номінативні одиниці мають одну спільну ознаку – високий рівень інтелекту та, як правило, входять до розмовного прошарку англійської мови:

Brainiac Slang A person who is highly intelligent;

Einstein – someone who has exceptional intellectual ability and originality;

Mastermind – a highly intelligent person, especially one who plans and directs a complex or difficult project:

Brain Informal A highly intelligent person.

Виняток складає лише номінативна одиниця *prodigy*, яка у своєму лексичному значенні має ще один відмінний компонент – зазначення молодого віку людини із надзвичайними інтелектуальними та творчими здібностями: *prodigy* – an unusually gifted or intelligent young person; someone whose talents excite wonder and admiration; “she is a chess prodigy”.

У нашому дослідженні ми розглядаємо PRODIGY як субконцепт, який входить до медіальної частини аналізованого номінативного поля концепту GENIUS, який у свою чергу представлений такими лексичними одиницями: *wunderkind*, *child prodigy*, *infant prodigy*, *whiz kid*.

Мовленнєве втілення асоціативних ознак досліджуваного концепту розглянуто на матеріалі роману британського письменника Роалда Дала «Матильда». Головна героїня Матильда – геніальна дитина, проте її родичі так не вважають. Для них вона – зайвий клопіт, головний біль. І Матильда вирішує перевиховати своїх обмежених і зациклених на собі родичів, а заодно й жадливу директорку школи, яка всіляко принижує її. У 1988 році роман було визнано найкращою книжкою для дітей.

Розпочинається роман із композиційно-мовленнєвої форми «міркування», у якому оповідач презентує свої оздуми щодо ставлення батьків до розумових та креативних здібностей своїх дітей. На його думку, найчастіше батьки переоцінюють ці здібності, вважаючи свою абсолютно нездарну дитину генієм:

“It’s a funny thing about mothers and fathers. Even when their own child is the most disgusting little blister you could ever imagine, they still think that he or she is wonderful. Some parents go further. They become so blinded by adoration they manage to convince themselves their child has qualities of genius. Well, there is nothing very wrong with all this. It’s the way of the world. It is only when the parents begin telling us about the brilliance of their own revolting offspring, that we start shouting, “Bring us a basin! We’re going to be sick!””

Досить рідко, як зазначає оповідач, трапляються батьки, які взагалі не цікавляться своїми дітьми, що є набагато гіршим від попереднього випадку. Саме такими і є батьки маленької дівчинки Матильди, які не могли дочекатися, доки їх дочка виросте і її можна буде викинути з їхнього життя:

“Occasionally one comes across parents who take the opposite line, who show no interest at all in their children, and these of course are far worse than the doting ones. Mr. and Mrs. Wormwood were two such parents. They had a son called Michael and a daughter called Matilda, and the parents looked upon Matilda in particular as nothing more than a scab. A scab is something you have to put up with until the time comes when you can pick it off and flick it away. Mr. and Mrs. Wormwood looked forward enormously to the time when they could pick their little daughter off and flick her away, preferably into the next county or even further than that”.

Надалі за допомогою антитези та графічного прийому зміни шрифту – курсиву – автор підкреслює всю жахливість подібного ставлення до своєї дитини, яка до того ж має надзвичайні здібності:

*“It is bad enough when parents treat **ordinary children** as though they were scabs and bunions, but it becomes somehow a lot worse when the child in question is **extra-ordinary**, and by that I mean sensitive and brilliant. Matilda was both of these things, but above all she was brilliant. Her mind was so nimble and she was so quick to learn that her ability should have been obvious even to the most halfwitted of parents. But Mr. and Mrs. Wormwood were both so gormless and so wrapped up in their own silly little lives that they failed to notice anything unusual about their daughter. To tell the truth, I doubt they would have noticed had she crawled into the house with a broken leg”.*

У наведеному уривку актуалізується поняттєва ознака *надзвичайності* інтелектуальних здібностей у структурі досліджуваного концепту, що вербалізується такими номінативними одиницями: *extra-ordinary, brilliant, quick to learn*.

Поряд із зазначеною концептуальною ознакою досить часто зустрічаємо вербалізацію ще однієї поняттєвої ознаки, яка, власне, є диференційною ознакою, що відрізняє субконцепт PRODIGY від концепту GENIUS, - молодий вік. Автор неодноразово зазначає, що мовлення Матильди було бездоганне, а її словниковий запас дорівнював дорослому:

*“Matilda’s brother Michael was a perfectly normal boy, but the sister, as I said, **was something to make your eyes pop. By the age of one and a half her speech was perfect and she knew as many words as most grown-ups.** The parents, instead of applauding her, called her a noisy chatterbox and told her sharply that small girls should be seen and not heard”.*

Знову ж таки відзначимо, що і в цьому питанні батьки дівчинки знаходили лише негативні аспекти та хотіли, аби вона мовчала.

До трьох років Матильда сама навчилася читати, а в чотири могла читати досить швидко:

*“**By the time she was three, Matilda had taught herself to read by studying newspapers and magazines that lay around the house. At the age of four, she could read fast and well and she naturally began hankering after books. The***

only book in the whole of this enlightened household was something called Easy Cooking belonging to her mother, and when she had read this from cover to cover and had learnt all the recipes by heart, she decided she wanted something more interesting”.

У віці чотирьох років Матильда щодня ходила до місцевої бібліотеки, де протягом декількох місяців перечитала всі книжки, спочатку дитячі, а згодом і світових класиків – Дікенса, Хемінгуея тощо:

“From then on, every afternoon, as soon as her mother had left for bingo, Matilda would toddle down to the library. The walk took only ten minutes and this allowed her two glorious hours sitting quietly by herself in a cozy corner devouring one book after another. When she had read every single children’s book in the place, she started wandering round in search of something else”.

Саме у книжках вона знаходила розраду, у світі літератури вона не почувалася самотньою:

“These books gave Matilda a hopeful and comforting message: You are not alone”.

Байдуже та зневажливе ставлення батьків не просто засмучували дівчинку, воно спонукало її до своєрідної помсти. Матильда вигадувала різні способи покарання своїх батьків: підміняла татів гель для волосся на мамину фарбу, наливала супер-клей на його капелюх тощо:

*“Matilda longed for her parents to be good and loving and understanding and honourable and intelligent. The fact that they were none of these things was something she had to put up with. It was not easy to do so. But the new game she had invented of punishing one or both of them each time they were beastly to her made her life more or less bearable. Being very small and very young, the only power Matilda had over anyone in her family was **brain-power**. For sheer cleverness she could run rings around them all”.*

Як бачимо із наведеного уривку, актуалізується не лише поняттєва ознака надзвичайних інтелектуальних здібностей, але й асоціативні ознаки страждання та мстивості. Дівчинка дуже хотіла знайти друга, людину, яка б розуміла її та добре до неї ставилась:

“Sometimes Matilda longed for a friend, someone like the kind, courageous people in her books”.

Такого друга вона знайшла в особі своєї першої вчительки – міс Хані, яка з першої зустрічі оцінила здібності Матильди та всіляко її підтримувала. Наприкінці роману міс Хані замінює дівчинці матір. Коли рідні батьки Матильди вирішують покинути країну, вона просить залишити дівчинку з нею, на що батьки із радістю погоджуються. Таким чином, дівчинка-вундеркінд нарешті отримала шанс на краще життя.

Висновки

Структура лінгвокультурного концепту включає в себе образну, асоціативну, понятійну та етимологічну складові. Етимологічна складова визначає внутрішню форму слова ключовим репрезентантом концепту. Асоціативна складова формулює домінуючі асоціативні відносини (тематичні, парадигматичні, синтагматичні), в які вступають мовні репрезентанти концепту. Понятійна складова концепту визначається лексич-

ним значенням лексем-репрезентантів. Образна складова концепту може включати в себе яскраво-чуттєве представлення (перцептивний образ), а також поєднання концептуальних метафор, що об'єктивують концепт у мові. Згідно із наведеним вище визначенням асоціативної складової концепту, виокремлюємо номінативні одиниці, які є семантично спорідненими із ключовою одиницею *genius*, а саме: *brainiac*, *Einstein*, *mastermind*, *brain*, *intellect*, *thinker*, *whiz*, *wiz*, *wizard*. Компонентний аналіз показав, що вказані синонімічні номінативні одиниці мають одну спільну ознаку – високий рівень інтелекту та, як правило, входять до розмовного прошарку англійської мови. Проведений аналіз мовленнєвого втілення уможливив виокремлення таких концептуальних асоціативних ознак: *страждання через нерозуміння оточуючих*, *мстивість*.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розгляді концепту GENIUS в англійському художньому дискурсі.

Список літератури

- Попова, З.Д. Когнитивная лингвистика. Монография. М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. 314с.
Шевченко И.С. Подходы к анализу концепта в современной когнитивной лингвистике. *Вісник ХНУ*. 2006. №725. С. 192-195.
Genius. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.brainyquote.com/topics/genius>
Roald Dahl. Matilda. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jssisdubai.com/document/uploaded/matilda.pdf>

References

- Popova, Z.D., Sternin, Y.A. (2007). Kognityvnaya lyngvystyka. Monografiya. Moscow: AST: Vostok-Zapad.
Shevchenko, I.S. (2006). Podkhody k analizu kontsepta v sovremennoy kognitivnoy lingvistike [Approaches to the analysis of concept in modern cognitive linguistics.]. *Vіsник KHNU*, 725, 192-195.
Genius. [Electronic resource]. Mode of access: <https://www.brainyquote.com/topics/genius>
Roald Dahl. Matilda. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://jssisdubai.com/document/uploaded/matilda.pdf>

Стаття надійшла до редакції 2.09.2019 р.